

РЕЗУЛЬТАТИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

RESULTS OF COVERT SEARCH (INVESTIGATIVE) ACTIONS AS A SPECIAL TYPE OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Гуменюк А.С., аспірант кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена комплексному аналізу результатів негласних слідчих (розшукових) дій як особливого різновиду доказів у кримінальному провадженні. У роботі досліджено актуальну проблематику, що пов'язана з існуючою термінологічною невизначеністю таких понять як «результати» та «матеріали» негласних слідчих (розшукових) дій у законодавстві та наукових дослідженнях. Автором підкреслено, що поняття «результати негласних слідчих (розшукових) дій» є більш широким, оскільки включає в себе як фактичні дані (інформацію), здобуті в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, так і матеріальні носії (аудіо- та відеозаписи, документи тощо), які дозволяють зафіксувати й використовувати такі дані у кримінальному процесі. На основі аналізу положень чинного Кримінального процесуального кодексу України та наукових напрацювань визначено такі ключові характеристики результатів негласних слідчих (розшукових) дій: юридична паритетність використання у доказуванні порівняно з іншими слідчими (розшуковими) діями; негласний (таємний) спосіб отримання інформації; винятковий характер застосування цих заходів, який передбачає неможливість здобуття інформації іншими методами; спеціальний порядок санкціонування отримання таких доказів; специфічний суб'єктний склад осіб, уповноважених на їх отримання та контроль за проведенням; особливий порядок закріплення, збереження та використання цих результатів у кримінальному провадженні, а також регламентація процедури їх отримання розгалуженою системою законодавчих актів. На підставі зазначених характеристик автором пропонується власне комплексне визначення поняття «результати негласних слідчих (розшукових) дій», яке враховує їхню специфіку як особливого різновиду доказів у кримінальному провадженні та сприяє усуненню існуючих теоретичних та практичних суперечностей.

Ключові слова: результати негласних слідчих (розшукових) дій, негласні (слідчі) розшукові дії, слідчі (розшукові) дії, процесуальні дії, досудове розслідування, кримінальне провадження.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the results of covert search (investigative) actions as a special type of evidence in criminal proceedings. The article examines the topical issues related to the existing terminological uncertainty of such concepts as 'results' and 'materials' of covert search (investigative) actions in legislation and scientific research, which negatively affects law enforcement practice. The author emphasizes that the concept of 'results of covert search (investigative) actions' is broader, since it includes both factual data (information) obtained as a result of covert search (investigative) actions and materials (audio and video recordings, documents, etc.) which allow recording and using such data in criminal proceedings. Based on the analysis of the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine and scientific research, the following key characteristics of the results of covert search (investigative) actions are identified: legal parity of use in proving as compared to other search (investigative) actions; covert (secret) method of obtaining information; exclusive nature of application of these measures, which implies the impossibility of obtaining information by other methods; special procedure for authorization of obtaining such evidence; specific subject composition of persons involved in such actions. Based on these characteristics, the author proposes his own comprehensive definition of the concept 'results of covert search (investigative) actions', which takes into account their specificity as a special type of evidence in criminal proceedings and helps to eliminate existing theoretical and practical contradictions.

Key words: results of covert search (investigative) actions, covert search (investigative) actions, covert search (investigative) actions, procedural actions, pre-trial investigation, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Еволюція та динамічний розвиток суспільних відносин, поява нових загроз правопорядку і трансформація форм злочинності вимагають постійного вдосконалення методів кримінального переслідування. Так, у сучасних умовах розслідування кримінальних правопорушень неможливе без використання спеціальних, в тому числі таємних, механізмів, що дозволяють своєчасно виявляти, документувати та попереджувати кримінальні правопорушення, зокрема тяжкі та особливо тяжкі злочини. Це набуває особливої актуальності для України в умовах сучасних викликів, передусім через зростання загроз національній безпеці та поширення злочинності, що має високий рівень латентності або вчиняється з використанням новітніх технологій.

Запровадження таємних методів розслідування є об'єктивною необхідністю, оскільки вони дозволяють правоохоронним органам ефективно реагувати на складні, організовані форми злочинної діяльності, які неможливо розкрити традиційними слідчими засобами. Враховуючи це, в Україні з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у 2012 році було запроваджено інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), як один із механізмів отримання доказів в кримінальному провадженні. Водночас, попри нормативне закріплення цього інституту, питання правової природи, характеристик та допустимості результатів НС(Р)Д залишаються предметом теоретичних

і практичних дискусій. Це зумовлено особливим характером таких процесуальних дій – на відміну від інших слідчих (розшукових) дій НС(Р)Д проводяться таємно, що створює серйозні ризики порушення прав та свобод особи, щодо якої вони застосовуються. Враховуючи значний потенціал втручання в приватне життя та обмеження конституційних прав, до НС(Р)Д висуваються й особливі вимоги щодо їх законності, пропорційності та контролю з боку незалежних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення характеристик та поняття результатів НС(Р)Д присвячені окремі наукові напрацювання таких вчених як Бабіков О., Багрий М., Коваль А., Колесник В., Комашко В., Погорецький М., Сергєєва Д., Смаглюк С., Шерудило В., Шило А. та інших науковців. Разом з тим, питання правової природи, місця й статусу результатів НС(Р)Д у системі доказів досі залишаються дискусійними та недостатньо комплексно розробленими, що й зумовлює необхідність подальших наукових розвідок в означеній сфері.

Метою статті є визначення та комплексний аналіз ключових характеристик результатів НС(Р)Д для подальшого формулювання науково обґрунтованої дефініції досліджуваного поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як цілком доцільно вказують науковці, «законодавець не дає змоги однозначно визначитися з тим, що слід розуміти під

результатами НСРД, тобто що входить до переліку таких результатів» [1, с. 101], а допускає певну термінологічну непослідовність, називаючи відомості, речі та документи в одних нормах результатами, а в інших – матеріалами НС(Р)Д [2, с. 241]. Деякі вчені вважають ці терміни тотожними, зазначаючи, що категорії «результати негласних слідчих (розшукових) дій» та «матеріали негласних слідчих (розшукових) дій» є рівнозначними [2, с. 245]. Водночас інші дослідники розрізняють ці поняття вважаючи, що «результати негласних слідчих (розшукових) дій» є фактичними даними, отриманими в ході їх проведення, тоді як «матеріали негласних слідчих (розшукових) дій» включають протоколи, додатки та інші документи, що фіксують ці результати [3, с. 86]. Ця невизначеність ускладнює тлумачення правової природи, визначення місця й статусу результатів НС(Р)Д як фактичних даних, отриманих у межах кримінального провадження, що, у свою чергу, створює й труднощі у оцінці їх допустимості та використанні у доказуванні.

У межах цього дослідження вбачається за доцільне обґрунтувати точку зору про те, що більш широким і змістовно точнішим є поняття «результати негласних слідчих (розшукових) дій». Такий підхід пояснюється тим, що категорія «матеріали негласних слідчих (розшукових) дій» за своїм змістом може охоплювати лише обмежене коло фізичних (матеріальних) об'єктів – протоколи, інші документи, предмети та речі, що були отримані або виготовлені під час проведення таких процесуальних дій. Водночас поняття «результати негласних слідчих (розшукових) дій» є більш комплексним, оскільки включає як отриману інформацію (факти, обставини, відомості), що є ключовим компонентом доказування, так і її матеріальну форму, в якій ці дані зафіксовані та можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Ситуація, пов'язана з термінологічною неоднозначністю та складністю розуміння категорії «результати НС(Р)Д», а також обмежувальна правова природа відповідних процесуальних дій обумовлює й необхідність більш глибокого та системного аналізу сутності цього концепту. Вбачається, що найбільш логічним і методологічно коректним підходом до цього питання є першочергове встановлення ключових характеристик результатів НС(Р)Д, які дозволять чітко окреслити їх правовий зміст, з'ясувати особливості отримання, фіксації, зберігання та використання. Встановлення характеристик, у свою чергу, стане основою для визначення дефініції поняття «результати НС(Р)Д».

Вбачається, що розкриття характеристик результатів НС(Р)Д доцільно розпочинати зі встановлення їх взаємозв'язку з іншими слідчими (розшуковими) діями в контексті використання відповідних відомостей та матеріальних носіїв у доказуванні. У цьому питанні варто керуватися положеннями ч. 1 ст. 256 КПК України наступного змісту: «протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування» [4].

Таким чином, кримінальний процесуальний закон закріплює **юридичну паритетність використання результатів НС(Р)Д у доказуванні**, тобто ставить знак рівності між статусом результатів НС(Р)Д та результатів інших слідчих (розшукових) дій.

У цьому контексті, варто погодитися з вченими, які стверджують, що так як НС(Р)Д є різновидом слідчих (розшукових) дій [5, с. 41], їм притаманні всі ознаки останніх [6, с. 69]. Це стосується характеру (особливий різновид процесуальних дій), мети (засоби збирання та перевірки

доказів), уповноважених на їх проведення суб'єктів (оперативні підрозділи, слідчий, дізнавач, прокурор) та процесуального порядку їх проведення [7, с. 68]. Відповідно, результати НС(Р)Д після їх отримання використовуються у кримінальному провадженні на тих самих засадах, що й результати інших слідчих (розшукових) дій.

Водночас необхідно зауважити, що юридична паритетність щодо можливості використання результатів НС(Р)Д у доказуванні не означає відсутності будь-яких особливостей у процесуальному статусі цієї категорії доказів. Очевидно, що НС(Р)Д характеризуються специфікою щодо процедури їх санкціонування, проведення, фіксації, зберігання та подальшого закріплення. Зокрема, проведення НС(Р)Д передбачає застосування спеціальних технічних засобів та методів, часто супроводжуються істотними обмеженнями прав людини, а тому вимагає дотримання підвищених гарантій законності, обґрунтованості та процесуального контролю.

Однією з основних характеристик результатів НС(Р)Д, що впливає із самої сутності таких процесуальних дій, також є їх **негласний (таємний) спосіб отримання**.

В контексті кримінального процесу негласність означає, що процесуальні дії проводяться таємно, як без відома осіб, щодо яких вони здійснюються, так і без інформування інших суб'єктів, що безпосередньо не беруть участі в їх проведенні [8, с. 43], із застосуванням спеціальних методів або технічних засобів [9, с. 27]. Водночас цей аспект охоплює не лише момент проведення таких процесуальних дій, а й особливий порядок підготовки, фіксації, зберігання та використання отриманих результатів [10, с. 129]. Це, у свою чергу, вимагає спеціального нормативного регулювання, окремих правових процедур та встановлення додаткових гарантій захисту від необґрунтованого втручання у права людини.

Ознака негласності відрізняє НС(Р)Д від інших слідчих (розшукових) дій, які, як правило, проводяться гласно та передбачають можливість відкритої участі сторін. Так, у багатьох випадках слідчі (розшукові) дії здійснюються за участю слідчого, прокурора, захисника, підозрюваного чи інших залучених осіб. На відміну від таких процесуальних дій, НС(Р)Д проводяться приховано, що зумовлено їхньою специфічною метою – отримання доказової інформації, яка не може бути здобута відкритими методами розслідування.

Варто погодитися з думкою, що «негласність абсолютно необхідна в умовах, коли відкрита форма здійснення досудового розслідування може негативно вплинути на процес доказування обставин кримінального правопорушення, об'єктивність оцінки та правильність кваліфікацій дій осіб, причетних до кримінального правопорушення» [11]. Це особливо актуально при розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів [12, с. 299], зокрема корупційних правопорушень, організованої злочинності, терористичної діяльності та злочинів проти основ національної безпеки, де своєчасне отримання та документування інформації без відома осіб, які можуть бути причетні до їх вчинення, є ключовим для досягнення мети кримінального провадження, адже «успішність виявлення, розкриття та розслідування злочинів відповідної тяжкості неможлива без застосування уповноваженими суб'єктами кримінального провадження належного комплексу негласних засобів отримання доказів» [13, с. 87]. Крім того, негласність забезпечує ефективність слідства у випадках, коли відкрите збирання доказів може спровокувати підозрюваних або інших осіб до ухилення від слідства, знищення або фальсифікації доказів, тиску на свідків чи потерпілих.

Результати НС(Р)Д характеризуються й тим, що **їх отримання є винятковим способом збирання доказів**, що прямо передбачено у ч. 2 ст. 246 КПК України – «негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відо-

мості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб» [4].

Вказаний підхід відповідає міжнародним стандартам, зокрема позиції ЄСПЛ, викладеній у рішенні у справі *Klass and Others v. Germany*, де зазначено, що рішення про застосування негласних заходів може видаватися лише у випадку, коли встановлення фактів за допомогою іншого методу є неможливим або значно складнішим. При цьому Суд наголошує, що встановлена процедура прийняття рішення про застосування таких заходів покликана виключити можливість їх ініціювання на підставі необдуманих, неприйнятних чи виданих без належного й ґрунтовного розгляду розпоряджень, а також запобігти використанню цих заходів у спосіб, що має експериментальний або загальний характер [14; 15, с. 431].

З цим погоджуються й науковці, зазначаючи, що «вже на етапі формування правової підстави для проведення НСРД (складання клопотання, винесення постанови, постановлення ухвали слідчого судді) сторона обвинувачення має обґрунтувати, а у передбачених випадках і довести слідчому судді, що відомості, які необхідно зібрати, є особливими в аспекті складності їх отримання, а відтак єдиним результативним способом їх отримання буде проведення НСРД» [16, с. 65]. Таким чином, «визначення НС(Р)Д як «винятку із загального правила» обумовлено насамперед метою – забезпечити баланс інтересів кримінального провадження та прав і свобод людини. Збалансованість таких інтересів може бути досягнута за рахунок чітких критеріїв до підстав та умов проведення таких заходів, дієвого судового контролю за реалізацією органами правопорядку таких повноважень» [17, с. 117].

Водночас, необхідно наголосити, що законодавець не встановлює чітких критеріїв, які дозволяли б однозначно визначити дотримання принципу винятковості під час прийняття рішення про проведення НС(Р)Д. Саме тому питання щодо того, чи було дотримано такого критерію у конкретному кримінальному провадженні, потребує ретельної оцінки індивідуальних обставин. У процесі такої оцінки важливе значення має низка факторів, які можуть вказувати на дотримання або, навпаки, недотримання принципу винятковості. До них, зокрема, слід віднести:

- проміжок часу, що минув з моменту відкриття кримінального провадження до звернення з клопотанням про проведення НС(Р)Д, адже проведення таких процесуальних дій на ранніх етапах розслідування, за відсутності достатніх спроб отримати докази гласними способами, може бути необґрунтованим;

- проведення до НС(Р)Д інших гласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання необхідних доказів, а також аналіз результативності та ефективності таких дій;

- обґрунтованість висновку слідчого чи прокурора про неможливість отримати потрібні докази в інший спосіб, окрім НС(Р)Д, у тому числі із застосуванням менш інвазивних засобів з точки зору втручання у права людини.

Результатам таких процесуальних дій також притаманний **спеціальний порядок санкціонування їх отримання**, адже застосування більшості НС(Р)Д вимагає отримання дозволу на їх проведення у формі ухвали слідчого судді, що є гарантією від необґрунтованого втручання у права особи. Як влучно вказують науковці, саме судовий контроль передбачає перевірку законності та обґрунтованості дій і рішень сторони обвинувачення, яка наділена державно-владними повноваженнями (прокурора, органу досудового розслідування, керівника органу досудового розслідування, оперативних підрозділів), а тому роль слідчого судді у сфері захисту особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження набуває вагомого значення [18, с. 90; 19, с. 139],

особливо в аспекті проведення настільки правообмежувачих процесуальних дій, як НС(Р)Д.

Більше того, в контексті НС(Р)Д слідчим суддею, уповноваженим на розгляд відповідних клопотань, є слідчий суддя не суду першої інстанції, а «апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчий суддя Вищого антикорупційного суду» [4]. Обрання в якості суб'єкта, що «дає дозвіл» на проведення НС(Р)Д саме слідчого судді апеляційного суду обґрунтовано з точки зору того, що ці процесуальні дії можуть значно обмежити конституційні права та свободи людини і громадянина з огляду на використання специфічних негласних методів, можливість втручання у особисте життя та приватне спілкування особи, руйнування звичайного життєвого укладу як особи, щодо якої проводяться НС(Р)Д, так і інших, зокрема, близьких їй, осіб. Таким чином, оскільки НС(Р)Д відрізняються від інших слідчих (розшукових) дій ступенем втручання у права та свободи особи, це й зумовлює специфічний вибір суб'єкта, що здійснює функцію судового контролю за дотриманням прав і свобод особи при проведенні таких процесуальних дій.

Окрім спеціальної процедури санкціонування результату НС(Р)Д характеризуються й **специфічним набором суб'єктів, що беруть участь в їх отриманні**. У цьому контексті слушно звернути увагу на положення ч. 3 та 6 ст. 246 КПК України:

- ч. 3 – «рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором...»;

- ч. 6 – «проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи» [4].

Хоча це не єдині положення КПК України, що відображають набір суб'єктів, які можуть бути залучені до отримання результатів НС(Р)Д, можна, в той же час, зауважити, що слідчий суддя, слідчий, прокурор, а також оперативні підрозділи є основними дійовими особами у цьому процесі.

Слідчий суддя займає центральне місце в контексті санкціонування та контролю за проведенням НС(Р)Д, виконуючи важливу функцію судового контролю. Саме він здійснює оцінку достатності підстав, законності та пропорційності втручання у конституційні права осіб при розгляді клопотань слідчого або прокурора про надання дозволу на проведення таких заходів. Відповідно, роль слідчого судді є запобіжною та гарантійною, спрямованою на недопущення необґрунтованих, надмірних чи свавільних втручань у приватне життя громадян, що відповідає національним та міжнародним стандартам судового контролю у сфері кримінального провадження.

Прокурор також відіграє вагомий роль у цій системі, насамперед здійснюючи функцію процесуального керівництва і нагляду за законністю проведення НС(Р)Д. Він погоджує клопотання слідчого про проведення таких заходів, контролює процес їх здійснення, має повноваження припинити або заборонити їх проведення у разі виявлення порушень, а також оцінює доказове значення отриманих результатів. Крім того, саме прокурор забезпечує належне

збереження доказів та повідомляє осіб, права яких були тимчасово обмежені, про факт здійснення щодо них НС(Р)Д. Окремою компетенцією прокурора є виключне право на прийняття рішення про проведення такого специфічного негласного заходу, як контроль за вчиненням злочину.

Слідчий, відповідно до чинного КПК України, уповноважений самостійно приймати рішення щодо проведення окремих видів НС(Р)Д у межах кримінального провадження. Водночас він зобов'язаний повідомляти прокурора про прийняті рішення та отримані результати, а також погоджувати з ним клопотання до слідчого судді про дозвіл на проведення заходів, що вимагають відповідної ухвали. Після отримання дозволу слідчий організовує, координує та контролює реалізацію НС(Р)Д, взаємодіючи з оперативними підрозділами, яким надає доручення щодо проведення конкретних негласних заходів.

Оперативні підрозділи є безпосередніми виконавцями доручень слідчого або прокурора щодо проведення НС(Р)Д. Їхні дії чітко обмежені рамками таких доручень, а власна ініціатива оперативних працівників щодо ініціювання або розширення негласних заходів є неприпустимою. Саме такий розподіл повноважень між слідчим суддею, прокурором, слідчим та оперативними підрозділами формує багаторівневий механізм отримання та контролю за отриманням результатів НС(Р)Д, необхідний для забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та гарантуванням дотримання конституційних прав та свобод особи.

Результатами НС(Р)Д також властива *спеціальна процедура їх закріплення та подальшого використання в кримінальному провадженні*, що зумовлено особливостями такої доказової інформації, яка отримується за допомогою негласних (таємних) методів, та часто стосується приватного життя конкретної особи чи багатьох осіб.

У контексті фіксації результатів НС(Р)Д законодавство вимагає наявності відповідного процесуального документу, що є одним із матеріальних виражень відповідних результатів, – протоколу про проведення НС(Р)Д [4] до якого долучаються необхідні матеріали (аудіо-, відеозаписи, документи, речі, файли тощо). І хоча така процедура, на перший погляд, співвідноситься з аналогічною процедурою закріплення результатів гласних слідчих (розшукових) дій, проте складання протоколу – лише частина процесу закріплення результатів НС(Р)Д, адже зважаючи на характер самих процесуальних дій та інформації, що отримується внаслідок їх проведення, такі протоколи підлягають подальшому засекречуванню.

Ці особливості знаходять своє нормативне закріплення в розділі V Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16 листопада 2012 р. (далі – Інструкція), який регламентує порядок засекречування та розсекречування матеріальних носіїв інформації, пов'язаної з проведенням НС(Р)Д, і де вказано наступне: «постанова слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії та додатки до нього, **протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості про факт та методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії**, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам та безпеці, підлягають засекречуванню» [20].

Після завершення НС(Р)Д, поряд з процедурою засекречення постає питання щодо подальшого використання отриманих результатів НС(Р)Д у доказуванні. Відповідно, якщо сторона обвинувачення вважає такі результати доказово значущими, виникає необхідність їх розсекречення. Рішення про розсекречення приймає прокурор – процесуальний керівник у кримінальному провадженні – з урахуванням конкретних обставин кримінального провадження, а також ризиків, пов'язаних із потенційними загрозами у разі розкриття змісту таких результатів [21, с. 272].

До характерних рис результатів НС(Р)Д варто відносити й те, що *порядок їх отримання регламентується розгалуженою системою законодавчих актів*. Основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок отримання результатів НС(Р)Д у кримінальному провадженні, є КПК України. Так, використання інструментарію НС(Р)Д врегульовано, зокрема, нормами глави 21 кримінального процесуального закону, що й має назву «Негласні (слідчі) розшукові дії» та визначає їх перелік, підстави та процедуру проведення, порядок фіксації та використання результатів [4].

Разом з тим, положення щодо НС(Р)Д містяться і в інших главах КПК України. Зокрема, глава 2 визначає загальні засади кримінального провадження (законність, верховенство права, недоторканність приватного життя тощо), які мають універсальне значення; глава 3 встановлює повноваження прокурора, слідчого, оперативних підрозділів й інших суб'єктів щодо ініціювання та проведення НС(Р)Д; глава 4 вміщує в собі загальні положення про докази та їх використання в кримінальному процесі, визнання їх недопустимими, оцінку та вплив на хід й результати кримінального провадження; глава 5 регламентує загальний порядок фіксації будь-яких процесуальних, в тому числі і НС(Р)Д; глава 20 – визначає загальні засади проведення слідчих (розшукових) дій, різновидом яких є й НС(Р)Д [4].

Серед законів України, що формують нормативну основу інституту НС(Р)Д, важливим є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», який став підґрунтям для запровадження НС(Р)Д у кримінальний процес та визначення загальних принципів їх проведення, фіксації й використання [20]. З огляду на специфіку НС(Р)Д та необхідність обмеження доступу до чутливої інформації, при їх проведенні підлягають обов'язковому врахуванню й вимоги Закону України «Про державну таємницю», яким визначено комплекс заходів, спрямованих на запобігання розголошенню інформації, що становить державну таємницю, а також встановлено порядок засекречування, розсекречування матеріальних носіїв такої інформації та її охорони з метою захисту національної безпеки України [23].

Серед відомчих та міжвідомчих актів, що регулюють окремі аспекти отримання результатів НС(Р)Д, ключовим є Інструкція. Цей нормативний акт деталізує положення КПК України та містить комплекс норм щодо методів проведення НС(Р)Д, кола уповноважених суб'єктів, порядку отримання дозволу, організації та фіксації результатів, засекречування, розсекречування і знищення матеріалів, а також забезпечення прав осіб, стосовно яких проводяться такі дії [20]. Крім того, важливими є й положення Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Центрального управління Служби безпеки України № 383 від 23.12.2020 р., який встановлює перелік відомостей, що «згідно із рішеннями державних експертів з питань таємниці становлять державну таємницю у визначених законодавством сферах» [24].

Зазначена законодавча база, яка стосується отримання результатів НС(Р)Д, не є вичерпною й не обмежується лише наведеними законодавчими актами. Хоча розглянуті джерела становлять основу правового регулювання досліджуваного питання, необхідно враховувати також велику кількість

інших нормативно-правових актів різної правової природи та галузевої спрямованості, які безпосередньо або опосередковано впливають на правове регулювання отримання, фіксації, зберігання та використання результатів НС(Р)Д.

В цілому, виокремлені вище характеристики результатів НС(Р)Д відображають їх природу та сутність як особливого виду доказів у кримінальному процесі. Водночас варто наголосити, що зазначений перелік не має нормативного закріплення, а відтак – не є вичерпним і може підлягати подальшому уточненню або доповненню з урахуванням розвитку доктрини, правозастосовної практики та змін у законодавстві.

Висновки. Враховуючи проведений в межах цього дослідження аналіз характерних ознак результатів НС(Р)Д, вбачається за доцільне запропонувати таку дефініцію цієї категорії:

Результати НС(Р)Д – це сукупність доказів, що негласно (таємно) отримуються спеціально уповнова-

женими суб'єктами винятково у випадках неможливості застосування інших способів збирання доказів та характеризуються особливим порядком закріплення й використання у доказуванні, регламентованим системою законодавчих актів.

Запропоноване визначення є оптимальним, оскільки враховує ключові характеристики результатів НС(Р)Д, визначені в процесі дослідження, а також максимально повно розкриває їхню правову природу та сутність як доказів у кримінальному провадженні. Вбачається, що використання вказаної дефініції сприятиме чіткості й однозначності в оцінці допустимості й використання результатів НС(Р)Д у процесі доказування. Крім того, запропоноване визначення може слугувати підґрунтям для подальших наукових розвідок, спрямованих на удосконалення нормативного регулювання та практики застосування інституту НС(Р)Д.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечаєва І., Чинчик А. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні під час досудового розслідування. *Напрями реформування кримінального процесуального законодавства в Україні* : збірник матеріалів науково-практичного семінару (м. Харків, 10 березня 2020 р.). Харків : ХНУВС, 2020. С. 100 – 102.
2. Багрий М. До питання про використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 240 – 245.
3. Сергеева Д. Напрями використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 81 – 91.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv/n2096> (дата звернення: 12.01.2025).
5. Теорія та практика досудового розслідування в умовах протидії : навч.- метод. посібник. 2-ге вид., перероб. / Л. Аркуша, Л. Гуртієва, М. Д'ячкова І. Загородній, А. Мурзановська, А. Підгородинська, О. Торбас; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2023. 136 с.
6. Дрозд В., Романов М. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 1(82). С. 68 – 74.
7. Смаглюк С. Процесуальний порядок використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2023. 279 с.
8. Комашко В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 226 с.
9. Коваль А. Забезпечення прав людини при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 264 с.
10. Колесник В. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 129 – 134.
11. Узагальнення судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів (за 2019, 2020 роки). *Вищий антикорупційний суд*. 2021. URL: https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/review_CIA_OSM.pdf (дата звернення: 12.01.2025).
12. Черниш Р., Пастух Ю. Використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій : окремі практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 299 – 301.
13. Погорецький М., Старенький О. Негласні слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів : окремі проблемні питання. *Право України*. 2018. № 8. С. 85 – 106.
14. Klass and Others v. Germany : Judgment of the European Court of Human Rights of September 06, 1978 (Application no. 5029/71). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr/?i=001-57510> (дата звернення: 12.01.2025).
15. Науково-практичний коментар кримінального-процесуального кодексу України / за ред. С. Ківалова та С. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.
16. Шило А. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 240 с.
17. Бабіков О. Доцільність та загрози застосування негласних заходів одержання інформації. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у 21 столітті* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 23-24 вересня 2021 р.). Рівне, 2021. С. 116 – 119.
18. Назаров В., Тракало Р. Судовий контроль у кримінальному провадженні : теоретичні та практичні аспекти. *Європейські перспективи*. 2014. № 10. С. 89 – 95.
19. Шерудило В. Процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 264 с.
20. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12/print> (дата звернення: 12.01.2025).
21. Бабіков О. Теоретико-прикладні основи проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2024. 546 с.
22. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України № 2135-XII від 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 12.01.2025).
23. Про державну таємницю : Закон України № 3855-XII від 21.01.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 12.01.2025).
24. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Центрального управління Служби безпеки України № 383 від 23.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> (дата звернення: 12.01.2025).